

การปรุงอำนาจผ่านความรื่นรมย์ในการทำอาหารของผู้หญิงในภาพยนตร์

พรลภัส บุญพัก⁹

สมสุข หินวิมาน, Ph.D.¹⁰

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “การปรุงอำนาจผ่านความรื่นรมย์ในการทำอาหารของผู้หญิงในภาพยนตร์” (Women's Empowerment Through The Pleasure of Cooking in Films) เป็นการศึกษาในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ตัวบทของภาพยนตร์ (Films texts) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ‘สาร’ ผ่านกิจกรรมและความรื่นรมย์ที่เกี่ยวข้องกับอาหารที่ปรากฏในภาพยนตร์ ว่าในภาพยนตร์นั้นมีการถ่ายทอดมุมมอง และประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคมที่มีต่อการปรุงอาหารของผู้หญิงผ่านภาพยนตร์อย่างไร ผ่านการศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการสื่อความหมายตัวบท รูปแบบเนื้อหา ของภาพยนตร์จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ Like Water for Chocolate (1992) Chocolat (2000) Waitress (2007) และ Julie & Julia (2009)

ผลการวิจัยพบว่าภาพยนตร์ทั้ง 4 เรื่อง มีการใช้ภาพและเสียงเพื่อสื่อความหมายโดยเน้นการสื่อสารอารมณ์รื่นรมย์ในการปรุงอาหาร โดยใช้ภาพที่มีลักษณะนุ่มนวลในฉากห้องครัวที่เป็นเหมือนพื้นที่ส่วนตัวของผู้หญิง และการใช้เสียงเพื่อสื่อความหมายทางอารมณ์ต่าง ๆ ของตัวละครเพศหญิงในระหว่างการปรุงอาหาร โดยมีจุดร่วมในการใช้การปรุงอาหารเป็นเครื่องมือในการแสดงออกทางอำนาจบางอย่าง เช่นปลดปล่อยความปรารถนาในจิตใต้สำนึก จินตนาการอารมณ์ ความรู้สึก ที่ถูกกดอัด กักขังไว้ด้วยความแปลกแยกโดดเดี่ยวจากสังคมรอบตัว หรือใช้การทำครัวเป็นเครื่องมือทางอำนาจในการต่อสู้และต่อรองกับจารีตประเพณีที่เคร่งครัดและความคาดหวังของสังคม รวมถึงใช้การทำอาหารเพื่อสื่อถึงอำนาจผ่านความรื่นรมย์

คำสำคัญ: ภาพยนตร์, การทำอาหาร, การเสริมอำนาจ, ผู้หญิง

⁹ นักศึกษาปริญญาโท คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

¹⁰ ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Women's Empowerment Through The Pleasure of Cooking in Films

Abstract

The study of “Women’s Empowerment Through The Pleasure of Cooking in Films” is Qualitative Research by using textual analysis. The aim of the research is to study the content through activities and the pleasure of the cooking in films. And also, the film has perspective and how the reality construct in society towards women's cooking through movies. By using the study and analysis process of meaning of content and content format in four movies which are Like Water for Chocolate (1992), Chocolat (2000), Waitress (2007) and Julie & Julia (2009).

The result was founded that all of the film uses the image and sound to show the meaning and to highlight the pleasure of cooking. By using the scene in the kitchen which look so dreamy to compare to the personal area for woman. Most of the sound use to express the feeling of the female characters during cooking. The common point is using cooking as a tool for expressing some form of power. For example, to release the desire in the subconscious, imagination, emotion and feeling that hidden by isolate from the surrounding society or use cooking to empower for resist and negotiate with strict custom and expectation of the society including using cooking to express power through the pleasure.

Keywords: films, cooking, empowerment, women

ที่มาและความสำคัญ

อาหาร : ผลผลิตจากการปรุง

อาหารเป็นพื้นที่ของการสื่อสารที่รูปธรรมที่สุดพื้นที่หนึ่ง เพราะอาหารถือเป็นพื้นที่ใน “การเข้ารหัส/ถอดรหัสความหมาย” ที่ดำรงอยู่ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ ที่น่าสนใจคืออาหารยังถูกผูกโยงไว้กับมิติทางเพศ/เพศภาวะด้วย กล่าวคือ อาหารไม่เพียงแต่เป็นพื้นที่การสื่อสารที่จำแนกความแตกต่างทางสังคมเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่การสื่อสารที่จำแนกเพศ/เพศภาวะ (gender) ด้วยเช่นกัน (สมสุข หินวิมาน, 2558) และอาหารยังได้ผูกโยงเข้ากับมิติทางอำนาจด้วย สมสุข หินวิมาน (2545) ได้อธิบายไว้ว่าด้วยตรรกะที่ว่า “มนุษย์เราควบคุมความหิวไม่ได้” ถือเป็นพื้นฐานที่สำคัญของความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอาหารกับปัจเจกบุคคล อย่างไรก็ตาม ด้วยเหตุที่อำนาจไม่เคยมีลักษณะหยุดนิ่ง ในทางกลับกัน มนุษย์เราก็บริหารอำนาจเหนืออาหารได้เช่นกัน เช่น การเลือกอาหาร หยิบอาหาร ปรุงอาหาร เคี้ยวอาหาร กลืนอาหาร ย่อยอาหาร หรือแม้แต่การสั่งอาหารในภัตตาคาร ล้วนแล้วแต่บ่งบอกถึงความริเริ่มที่มีมาแต่อำนาจเหนืออาหารแทบทั้งสิ้น ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของอาหารกับปัจเจกบุคคลจึงมีลักษณะซึ่งกันและกัน (dialectic) เสมอ

เมื่ออาหารเป็นพื้นที่ของการสื่อสารที่สามารถเข้ารหัส/ถอดรหัสความหมายที่ดำรงอยู่ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ และถูกผูกโยงไว้กับมิติที่หลากหลายทางสังคม อาหารจึงสามารถเปิดพื้นที่ให้เกิดการต่อสู้ ต่อรอง ต่อต้าน และผสมผสานความหมายที่หลากหลายของอำนาจได้

ครัว : พื้นที่แห่งการปรุง

กาญจนา แก้วเทพ (2543, น. 107) กล่าวว่ากลไกสังคมสร้างให้ “ผู้หญิงอยู่บ้าน ผู้ชายอยู่สาธารณะ” โดยกำหนดอาณาเขตของผู้หญิงให้มีอย่างคับแคบและจำกัดมาก เพราะมีพื้นที่ภายในบ้านเท่านั้น ในขณะที่โลกกว้างนั้นเป็นของผู้ชาย ที่น่าสนใจคือแนวคิดแบบปิตาธิปไตยเช่นนี้ส่งผลให้เราคุ้นเคยและยอมรับว่าการปรุงอาหารนั้นคือหน้าที่ของคนเป็นแม่หรือเมียอย่างไม่มีข้อกังขา แต่ปัจจุบันการปรุงอาหารเป็นมากกว่าการเลี้ยงปากท้อง มีมิติทางความรู้และมิติทางเศรษฐกิจเข้ามาเกี่ยวข้องจึงทำให้การปรุงอาหารกลายเป็นสิ่งที่มีมูลค่าขึ้นมา ครัวที่อยู่นอกบ้านได้ถูกทำให้เป็นพื้นที่การประกอบอาหารแบบชาย ๆ ดังนั้นจึงน่าสนใจว่าผู้หญิงจะบริหารพื้นที่การใช้อำนาจของตน (exercise of power) อย่างครัวในบ้านได้อย่างไร แม้ครัวอาจจะจะเป็นพื้นที่ที่สังคมกำหนดให้เป็นของเพศหญิง แต่อำนาจของผู้หญิงก็ต้องมีการต่อสู้ ต่อรอง หรือต่อต้านกับโครงสร้างอำนาจที่กว้างออกไปในท้ายที่สุด

อำนาจ : การปรุงเพื่อแย่งชิงการอยู่เหนือ

อรุษา ผู้พัฒน (2547) ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง “อาหาร: ความเข้าใจในเพศสภาพ ชนชั้นและอำนาจ” ว่าอาหารเป็นเครื่องมือหนึ่งทางวัฒนธรรมที่ถูกใช้ส่งผ่านการครอบงำและการกดขี่ต่าง ๆ เรื่อยมา ความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงกับการทำอาหารคือผู้หญิงต้องให้บริการอาหารและปรนนิบัติดูแล สถานะของผู้หญิงจึงอยู่ในฐานะของผู้ถูกระทำ (passive) ในขณะที่ผู้ชายอยู่ในฐานะของผู้เสพอาหารเป็นผู้ได้รับการปรนนิบัติสถานะของผู้กระทำ (active) ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงกับอาหารจึงเชื่อมโยงกับมิติต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (power relation) ซึ่งความสัมพันธ์เหล่านี้แท้จริงแล้วเกิดขึ้นจากการประกอบสร้างทางสังคม อาหารจึงเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมชั้นยอดชิ้นหนึ่งที่คอยครอบงำในระบบความเชื่อทางสังคม เช่นที่ มิเชล ฟูกูต์ (Michel Foucault) ได้เสนอแนวคิด “ความรู้คืออำนาจ” (Power of Knowledge) ว่า อำนาจเป็นสิ่งที่ผลิตความรู้ สร้างความจริง รวมไปถึงสร้างความชอบธรรมให้กับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในการควบคุมปัจเจกและสังคมให้อยู่ในระบบ และอำนาจนั้นได้แฝงรูปมาอย่างแนบเนียนเป็นความรู้จนปัจเจกหรือสังคมไม่อาจตระหนักได้ว่าตนกำลังตกอยู่ในอำนาจของความรู้นั้นแล้ว โดยเชื่อกันว่าความรู้นั้นเป็นความจริง เช่น การเชื่อมโยงผู้หญิงเข้ากับการครัว โดยผู้หญิงมักจะทำโดยไม่ถาม หรือทำไปเสมือนเป็นประหนึ่งสัญชาตญาณหรือโองการของพระเจ้าที่ประทานมา และเชื่ออย่างสนิทใจว่าเป็นสิ่งที่ต้องทำ (de Certeau et al, 1998)

เมื่ออำนาจขึ้นอยู่กับการรู้ และความรู้สัมพันธ์โดยตรงการควบคุมอำนาจ และการปรุงอาหารเป็นหนึ่งในองค์ความรู้ จึงหมายความว่า การปรุงอาหารก็เป็นการควบคุมอำนาจในรูปแบบหนึ่ง แต่ทั้งนี้เองผู้หญิงจะใช้อำนาจนี้ออกมาได้ในรูปแบบใดบ้างเมื่อสังคมยังคงให้ความหมายที่แตกต่างกันระหว่างการประกอบกิจกรรมเข้าครัวของผู้ชาย และงานครัวของผู้หญิง ดังที่ Tony Coxon (in Murcott, 1983) อธิบายว่า ผู้ชายหลายคนจะเลือกเข้ามาทำงานครัวก็ต่อเมื่อไม่มีผู้หญิงอยู่ที่บ้าน หรือเมื่อมีการยกกระดองงานให้งานดังกล่าวมีลักษณะเป็นกิจกรรมเชิงอาชีพ (professional) มิใช่เป็นงานแบบกิจวัตรภายในบ้าน (domestic routine) เท่านั้น แต่กลับกันแม้ผู้หญิงจะไม่มีอำนาจในครัวเมื่อพูดถึงครัวที่อยู่นอกบ้าน แต่ตัวอย่างหนึ่งที่ทำให้เห็นว่าการต่อสู้ผ่านครัวในบ้านของผู้หญิงก็ยังคงเข้มข้นนั่นคือ การที่ผู้หญิงมีการต่อสู้ ต่อรอง หรือต่อต้านกับโครงสร้างอำนาจสังคมและอำนาจทางเศรษฐกิจในฐานะเป็นคนซื้ออาหารเข้าบ้าน เป็นต้น

ภาพยนตร์ : ความบันเทิงเพื่อปรุงแต่งอำนาจ

สื่อภาพยนตร์ปัจจุบันได้พยายามหยิบเพศหญิงมาเป็นตัวละครหลักของภาพยนตร์ในพื้นที่ที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น เช่น การเป็นเจ้าของภัตตาคาร เชฟมืออาชีพ แม่ค้าขายวัตถุดิบ รวมไปถึงแม่ที่ดี แต่ทั้งนี้การทำหรือ “ปรุงอาหาร” ที่เห็นเด่นชัดที่สุดเมื่อมีผู้หญิงเข้าไปเกี่ยวข้องก็ไม่พ้นการประกอบอาหารภายในครัวในบ้าน ดังนั้นอำนาจในครัวของผู้หญิงจึงน่าจะขยายความหมายได้กว้างทั้งยังสามารถสะท้อนรูปแบบการใช้อำนาจของผู้หญิงผ่านทาง “อาหาร” ที่ออกจากครัวไปมีผลต่อผู้รับประทานทุกคนในบ้านและสังคมได้ด้วย เช่น ในการศึกษาเรื่อง “A Bite off Mama's plate: Mothers' and Daughters' Connections through Food” (Miriam Meyers, 2001) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงคือแม่และลูกสาวผ่านอาหาร ว่าอาหารมีความสำคัญในการสร้างความผูกพันระหว่างผู้หญิงที่เป็นแม่และลูก ทำให้พื้นที่ของครัวนั้นเป็นที่แสดงความผูกพันของครอบครัว หรือในขณะเดียวกัน ในหนังสือเรื่อง “Kitchen Culture in America: Popular Representations of Food, Gender, and Race” (Sherrie A. Inness, 2001) ก็มีตอนหนึ่งได้กล่าวว่าการทำอาหารมิใช่เป็นเพียงแค่งานที่หนักเท่านั้น แต่ในขณะเดียวกันก็ยังเป็นเรื่องสนุกได้ เช่น การทำอาหารถือเป็นความรื่นรมย์ (Pleasure of cooking) เช่นในหนังสือของ Cassady เรื่อง Kitchen Magic (1932) การทำอาหารถือเป็นส่วนหนึ่งของเวทมนตร์ ในหนังสือเรื่อง The Seventeen Cookbook (1964) บอกว่า “การทำอาหารไม่ใช่แค่ทำเพื่อให้เกิดอาหารจานหนึ่งเท่านั้น แต่ยังถือเป็นความตื่นเต้น ความพึงพอใจในระหว่างการทำ และยังเป็นการเผยตัวตนของผู้ทำด้วยในขณะเดียวกัน

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจึงทำให้ผู้วิจัยอยากศึกษา ‘สาร’ ผ่านอาหารที่ปรากฏในภาพยนตร์ ว่าในภาพยนตร์นั้นมีการถ่ายทอดมุมมอง และประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคมที่มีต่อการปรุงอาหารของผู้หญิงผ่านภาพยนตร์อย่างไร ผ่านการศึกษาและวิเคราะห์ตัวบทรูปแบบและเนื้อหาของภาพยนตร์ว่าเหตุใดผู้หญิงถึงต้องการแสดงออกทางอำนาจผ่านอาหาร โดยอาศัยภาพยนตร์ เพราะโดยปกติแล้วผู้หญิงก็ใช้อำนาจผ่านอาหารในชีวิตจริงผ่านการทำอาหารในชีวิตจริงอยู่แล้ว เพราะภาพยนตร์ถือเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการประกอบสร้างและต่อรองทางอำนาจ เนื่องจากโดยปกติแล้วภาพยนตร์มักจะเป็นพื้นที่ในการผลิตซ้ำอุดมการณ์ของผู้ชาย แต่ในขณะเดียวกันก็มีการพยายามต่อสู้ของผู้หญิงที่จะสื่อสารความเป็นหญิงออกมาได้เช่นกัน โดยเฉพาะผ่านพื้นที่ของอาหาร และที่น่าสนใจคือในฐานะที่

ภาพยนตร์เป็นสื่อที่สร้างขึ้นเพื่อความรื่นรมย์ของผู้ชมในแง่หนึ่ง การทำอาหารของผู้หญิงก็เป็น การสะท้อนความรื่นรมย์ของผู้หญิงเช่นกัน

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาวิธีการเล่าเรื่องเกี่ยวกับการทำอาหารด้วยความรื่นรมย์ที่สัมพันธ์ในเชิงมิติทาง อำนาจของผู้หญิงในภาพยนตร์

วิธีการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การปรุงอาหารผ่านความรื่นรมย์ในการทำอาหารของผู้หญิงใน ภาพยนตร์” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิเคราะห์ตัวบทของ ภาพยนตร์ (Films texts) และนำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) และได้แบ่งประเด็นในการศึกษาออกเป็นสองส่วน ดังนี้

1. วิเคราะห์โครงสร้างการเล่าเรื่องในภาพยนตร์ที่ได้เลือกมาศึกษาเพื่อทราบ ความหมายของสารเกี่ยวกับการทำอาหารด้วยความรื่นรมย์ที่สัมพันธ์ในเชิงมิติทาง อำนาจของผู้หญิง โดยในส่วนนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์โครงสร้างการเล่าเรื่อง คือ พล็อตเรื่อง ตัวละคร แก่นความคิด ความขัดแย้ง มุมมองการเล่าเรื่อง ฉาก และสัญลักษณ์พิเศษ เพื่อทราบ ความหมายของสารที่เกี่ยวข้องกับอำนาจผ่านการปรุงอาหารในภาพยนตร์

2. วิเคราะห์เทคนิคด้านภาพและเสียงเพื่อทราบกระบวนการที่ภาพยนตร์ใช้สื่อ ความหมายเกี่ยวกับการทำอาหารด้วยความรื่นรมย์ที่สัมพันธ์ในเชิงมิติทางอำนาจของ ผู้หญิง โดยจะทำการยกตัวอย่างฉากที่ใช้เทคนิคด้านภาพและเสียงในการสื่อสารความรื่นรมย์ ระหว่างการทำอาหารเพื่อสื่อความหมายเกี่ยวกับอำนาจของผู้หญิง โดยในส่วนนี้ผู้วิจัยจะ วิเคราะห์การใช้เทคนิคทางภาพ เช่น การจัดองค์ประกอบภาพ การเคลื่อนไหวกล้อง การจัดแสงและ การใช้สีในภาพยนตร์ และเทคนิคทางเสียงต่าง ๆ โดยเน้นในฉากที่สื่อสารถึงความรื่นรมย์ ระหว่างการปรุงอาหารของผู้หญิง เพื่อทราบถึงความหมายแฝงที่แสดงออกถึงอำนาจผ่านการ ปรุงอาหารในภาพยนตร์

ผลการวิจัยและอภิปราย

จากการศึกษาเรื่องการปรุงอำนาจผ่านความรื่นรมย์ในการทำอาหารของผู้หญิงในภาพยนตร์สามารถจำแนกข้อมูลที่ค้นพบได้เป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. วิเคราะห์ตัวบท : การประกอบสร้างอำนาจของผู้หญิงผ่านการทำอาหาร

พบว่าภาพยนตร์ทั้ง 4 เรื่อง นั้นมักจะนำเสนอให้เห็นถึงความผูกพันของผู้หญิงที่เป็นตัวละครหลักของเรื่องกับการทำอาหาร ซึ่งจะเห็นได้จากส่วนวางรากฐานของเรื่องที่มีแก่นความคิดที่เกี่ยวข้องกันระหว่างผู้หญิง และการทำอาหาร โดยจุดร่วมคือการนำเสนอชีวิตของตัวละครหลักที่เป็นผู้หญิงในการต่อสู้ดิ้นรนกับชีวิตความเป็นอยู่ในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน โดยมีอาหารเข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินเรื่อง และยังพบว่าตัวละครทั้งหมดนั้นถูกกดทับจากอำนาจต่าง ๆ ที่มีลักษณะกดทับลงมาในพื้นที่ของผู้หญิง และทำให้ตัวละครถูกกดทับไว้ในกรอบเหล่านั้นซึ่งทำให้ตัวละครไม่มีอิสระในการดำเนินชีวิตตามที่ตนต้องการ รวมถึงความขัดแย้งต่าง ๆ ทั้งความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับตัวเอง และ ความขัดแย้งระหว่างตัวละครหญิงกับอำนาจต่าง ๆ ที่มาจากการประกอบสร้างและมายาคติของสังคม อันได้แก่ อำนาจในลักษณะปิตาธิปไตยที่กดทับกักขังผู้หญิงให้อยู่ในบทบาทที่คับแคบจำกัดและไม่ให้พื้นที่ผู้หญิงในการเปิดเผยตัวตน หรือความคาดหวังทางสังคมในการเป็นแม่และเมียที่ดี หรือความคาดหวังทางสังคมที่ต้องประสบความสำเร็จในชีวิต ซึ่งจะนำเสนอออกมาในลักษณะที่ตัวละครหลักที่เป็นผู้หญิงนั้นจะถูกวางไว้ในตำแหน่งที่เป็นฝ่ายถูกกระทำ (passive) และจะมีตัวละครผู้ชายจะเป็นฝ่ายกระทำ (active) ดังนั้นเหล่าตัวละครหลักที่เป็นเพศหญิงที่ถูกกดทับไว้ด้วยอำนาจจึงต้องหาทางบริหารอำนาจของตนเพื่อพยายามให้หลุดจากการควบคุมหรือเพื่อต่อรองอำนาจกับผู้มีอำนาจเหนือกว่าด้วยการปรุงอาหาร อันเป็นกิจกรรมที่พวกเขาจะสามารถสลบขึ้นมาอยู่ในฐานะของ “ผู้กระทำ” และอาหารที่พวกเขาปรุงออกมานั้นก็แฝงไปด้วยสัญลักษณ์ต่าง ๆ แทนความคิดและความรู้สึกในใจของตัวละคร หรือเป็นสิ่งปลดปล่อยอะไรบางอย่างที่มีความสำคัญกับเรื่อง และมักจะมีความหมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องทางเพศ ซึ่งสามารถสื่อสารความหมายผ่านไปยังผู้บริโภคเหล่านั้นที่อยู่ในฐานะของ “ผู้ถูกกระทำ” ได้นั่นเอง

ทั้งนี้ในส่วนของการเผชิญหน้า ภาพยนตร์จะนำเสนอตัวละครหรือสถานการณ์ที่เป็นเหมือนคู่ตรงข้ามของเรื่องหรืออำนาจที่กดทับพวกเขาในตอนต้น ซึ่งจะเข้ามามีบทบาทต่อตัวละครหลัก จากนั้นเมื่อถึงจุดวิกฤตตัวละครหลักที่เป็นผู้หญิงก็จะมีจุดร่วมในการคลี่คลายวิกฤตเหล่านั้นด้วยการใช้การปรุงอาหารที่รื่นรมย์เป็นเครื่องมือในการแสดงออกทางอำนาจ

บางอย่างของผู้หญิง เช่นปลดปล่อยความปรารถนาในจิตใต้สำนึก จินตนาการ อารมณ์ความรู้สึก ที่ถูกกดอัด กักขังไว้ด้วยความแปลกแยกโดดเดี่ยวจากสังคมรอบตัว เพื่อแสดงออกถึงตัวตน หรือใช้เพื่อหลีกหนีจากโลกความเป็นจริงหรือชีวิตประจำวัน หรือใช้การทำครัวเป็นเครื่องมือทางอำนาจในการต่อสู้และต่อรองกับจารีตประเพณีที่เคร่งครัดและความคาดหวังของสังคม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าตัวละครหญิงมีความสำคัญ และมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาที่ตนเผชิญอยู่ได้ด้วยตนเอง โดยอาจได้รับความช่วยเหลือจากทั้งผู้หญิงด้วยกันหรือผู้ชายที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับตนเอง

ในส่วนของพื้นที่ในการทำอาหารของตัวละครหลักที่เป็นผู้หญิงนั้นมีหลากหลาย ทั้งพื้นที่ในบ้านและนอกบ้าน โดยเฉพาะครัวในบ้านที่จะได้เห็นบอยที่สุดซึ่งแสดงให้เห็นว่าครัวในบ้านเป็นพื้นที่ที่สังคมกำหนดให้เป็นของเพศหญิงอย่างแท้จริง เพราะครัวในภาพยนตร์นั้นถูกนำเสนอให้เห็นเป็นพื้นที่ของชีวิตประจำวัน และก็จะซ้ำ ๆ ซาก ๆ แต่ในขณะเดียวกันก็เห็นได้ว่าครัวนั้นเป็นพื้นที่แห่งการปลดปล่อยอารมณ์ของตัวละครผู้หญิงอย่างแท้จริง ถือเป็นพื้นที่ส่วนตัวของผู้หญิงที่ไม่มีอำนาจใดเข้าไปก้าวก่ายได้ เพราะเธอเป็นผู้ควบคุมมันด้วยตนเอง ในขณะเดียวกันก็พบว่าพื้นที่ในการบริหารอำนาจของผู้หญิงผ่านการทำอาหารนั้นไม่ได้ถูกจำกัดแค่แคบอยู่แค่เพียงพื้นที่ในบ้านเท่านั้น แต่ยังขยายไปสู่พื้นที่นอกบ้านด้วยในขณะเดียวกัน

2. วิเคราะห์เทคนิคด้านภาพและเสียง : กระบวนการสื่อสารความรื่นรมย์ระหว่างการทำอาหาร

จากการศึกษาพบว่าลักษณะภาพที่ปรากฏอย่างโดดเด่นในภาพยนตร์ทั้ง 4 เรื่อง นี้คือการถ่ายฉากการทำอาหารด้วยภาพระยะใกล้ (Close-Up Shot) ซึ่งจะเน้นให้เห็นลักษณะที่ดูน่ารับประทานและพิถีพิถัน เย้ายวนใจ เพื่อทำให้เห็นความสำคัญของอาหารที่มีต่อภาพยนตร์ และทำให้เกิดความรู้สึกร่วมเหมือนอยู่ในเหตุการณ์ เนื่องจากภาพระยะใกล้เน้นเน้นความสำคัญของตัวละคร และมุ่งให้ผู้ชมเกิดความสนใจแต่เฉพาะสิ่งที่ปรากฏอยู่ มีการจัดองค์ประกอบภาพด้วยโทนสีที่แตกต่างเพื่อให้ผู้ชมรับรู้ถึงความต่างของบรรยากาศการทำครัวที่จะส่งผลไปยังอาหาร เช่น เพื่อสื่อถึงความอบอุ่น เสร้าโศก หรืออาฆาตในครัว โดยส่วนใหญ่จะเน้นใช้ความสว่าง นุ่มนวล เพื่อให้ผู้ชมรับรู้ถึงความสุขของผู้หญิงเมื่อได้หลุดเข้าไปในพื้นที่ดังกล่าว พร้อมกับเสียงเพลงบรรเลงที่ใช้หลากหลายในฉากที่ทำอาหาร ทั้งดนตรีที่มีจังหวะช้า ๆ ผ่านคลาย รื่นรมย์ ไปจนถึงดนตรีจังหวะที่ให้ความรู้สึกลึกลับ ทั้งนี้ยังเน้นการถ่ายภาพแบบ

ระยะใกล้เพื่อเน้นย้ำที่อาหาร รวมถึงสีหน้าที่มีความรื่นรมย์ของทั้งผู้สร้างสรรค์อาหารและผู้บริโภคอาหารเหล่านั้นด้วย เพื่อสื่อสารถึงผลของการปรุงอาหารที่จะส่งต่อไปยังผู้บริโภคนั่นเอง

นอกจากนั้นมุมมองในการเล่าเรื่องนั้นถือได้ว่าเป็นความหลากหลายแตกต่าง ซึ่งจะเป็นการเล่าเรื่องโดยเปิดโอกาสให้ผู้ชมได้มีโอกาสในการตัดสินใจด้วยตัวเอง แต่ที่น่าสนใจคือการเลือกใช้เสียงของตัวละครหญิงในการเป็นเสียง voice over ในการบรรยายร่วม ซึ่งจะเป็นเสียงของผู้หญิงที่เกี่ยวข้องผูกพันกับตัวละครหลักที่เป็นผู้หญิง หรือเสียงของตัวละครหลักเอง โดยการนำเสนอเช่นนั้นจึงเหมือนกับว่าผู้หญิงนั้นเป็นกระบอกเสียงให้กับผู้หญิงด้วยกันเองในการถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ผู้ชม รวบรวมว่าต้องการให้ผู้ชมได้มีประสบการณ์ร่วม หรือมีโอกาสเข้าไปสัมผัสหรือทดลองเป็นตัวละครเหล่านั้นในแง่มุมที่แตกต่างกัน

อภิปรายผล

1. ภาพยนตร์ในฐานะที่เป็นสนามรบแห่งอุดมการณ์ของเพศหญิงในพื้นที่เพศชาย

ในทุกสังคมต่างก็ถูกครอบครองด้วยชุดอุดมการณ์ (Ideology) ที่คอยทำหน้าที่เป็นกรอบในการกำหนดวิธีคิด (set of ideas / conceptual of framework) ของคนในสังคม (กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน, 2553, น. 218) เช่นเดียวกันกับเรื่องของผู้หญิงกับการทำอาหาร ที่คนในสังคมมักมีความเชื่อที่ติดข้องอยู่กับอุดมการณ์หลัก (dominant ideology) อันมีรากฐานมาจากอำนาจทางโครงสร้าง (structure) ของสถาบันต่าง ๆ เช่น การมองว่าผู้หญิงอยู่บ้าน ผู้ชายอยู่สาธารณะ การปรุงอาหารเพื่อเลี้ยงครอบครัวเป็นหน้าที่ของคนเป็นแม่ หรือเมียอย่างไม่มีข้อกังขา แต่ตรงกันข้ามหากเป็นงานครัวนอกบ้านแบบครัวมีอาชีพแล้ว สังคมมักจะมองกันว่าเป็นงานของผู้ชาย ซึ่งปัจจุบันแม้เส้นแบ่งนี้จะเลือนรางลงไป และเราก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่า อุดมการณ์ความคิดเหล่านั้นถูกฝังรากทางความคิดและภาพจำของคนในสังคมมายาวนาน โดยมีสื่อมวลชนเป็นอีกหนึ่งกลไกในการครอบงำทางอุดมการณ์ (Ideological apparatus) โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับ ‘สื่อภาพยนตร์’ ที่มีความแตกต่างจากสื่ออื่น ๆ เนื่องจากภาพยนตร์ถือเป็นพื้นที่ที่ทำให้จินตนาการและความเป็นจริงสามารถผสานกลมกลืนกันได้อย่างแนบชิด ผู้รับสารจะซึมซับและรับเอาอุดมการณ์ที่ภาพยนตร์เสนอหลังจากที่ได้ชมภาพยนตร์เข้าไปได้โดยไม่รู้ตัว ซึ่งการจากศึกษาพบว่าผู้หญิงสามารถใช้ภาพยนตร์ในการนำเสนอและต่อรองทางอำนาจผ่านการทำอาหารได้ดังนี้

1.1. Food Porn แทนการมองเรือนร่างหญิง

งานของ Laura Mulvey เรื่อง Visual Pleasure and Narrative Cinema (1988) (อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน, 2553, น. 619) ที่ว่าในโลกของภาพยนตร์นั้นผู้ชายจะเป็นผู้มองและผู้หญิงจะมีสถานะเป็น 'วัตถุแห่งการถูกมอง' (to-be-looked-at-ness) โดยผู้ชายด้วยเหตุนี้สัญญาของผู้หญิงในภาพยนตร์จึงเป็นเพียงวัตถุแห่งความปรารถนาของเพศชาย (object of male desire) แต่ในขณะเดียวกันก็มีการตั้งคำถามว่ามีภาพยนตร์ประเภทอื่นอีกหรือไม่ที่ แสดงให้เห็นถึงความปรารถนาและความต้องการของผู้หญิงมากกว่าการมองผู้หญิงเป็นเพียงเหยื่อ อันหมายความว่า เหล่าสตรีไม่จำเป็นต้องตกเป็นเหยื่อของการจ้องมองอย่างเดียว แต่ก็มีอำนาจในการกำหนดได้ด้วยตนเองได้ด้วย (Wojcik, 2007: 539 อ้างถึงใน กำจร หลุยยะพงศ์, 2554, น.44)

ทั้งนี้จากการศึกษาจากภาพยนตร์ทั้ง 4 เรื่องพบว่าแม้จะมีฉากที่ฉายการมองผู้หญิงเป็นวัตถุแห่งการถูกมองอยู่ก็ตาม แต่ภาพยนตร์ก็ได้นำเสนอให้มีการต่อสู้ต่อรองกับอำนาจดังกล่าวนั้นด้วยการสอดแทรกวัตถุนั้นนอกเหนือไปจากเรือนร่างของผู้หญิงที่ถูกมองด้วยการใช้ อาหาร กล่าวคือภาพของผู้หญิงจึงอาจไม่ต้องถูกนำเสนอแต่ภาพที่คนอื่นอยากมองและเป็นเพียงวัตถุให้ผู้ชมเป็นผู้มีอำนาจในการจ้องมองอย่างหลงใหลหรือสุขที่ได้จ้องมอง (scopophilia) ผ่านทรวงอกและเรือนกายแบบสตรีเพศแบบโป๊เปลือย (Pornography) อย่างเดียวเท่านั้น หากแต่ลักษณะที่น่ารื่นรมย์ของตัวอาหารที่ชวนน้ำลายสอก็สามารถนำมาใช้เพื่อต่อรองกับอำนาจการจ้องมองแบบผู้ชายได้ด้วยการถ่ายทอดภาพของอาหารให้ออกมาในลักษณะ “อาหารในฐานะที่เป็นสื่ออาหาร” หรือที่มีคำเรียกกันว่า “Food Porn” เข้ามาเป็นวัตถุแห่งการถูกมองแทนตัวผู้หญิง ซึ่งคำว่า “สื่ออาหาร” ในลักษณะดังกล่าวเมื่อถูกนำมาใช้กับอาหารนั้นก็กลับไม่น่ารังเกียจ ไม่ผิดศีลธรรม (อาจยกเว้นสำหรับนิกายศาสนาที่เคร่งครัดเรื่องการถือศีลอด) แต่ความยั่วยวนของมันก็กลับสร้างความลุ่มหลงให้แก่คนดู ดูแล้วก็อยากดูอีก อยากจะไปติดตามเสาะแสวงหาอาหารนั้นมาลิ้มลองดูบ้าง (คำผกา, 2559) หรือกระทั่งภาพการทำครัวหรือปรุงอาหารที่นำเสนอถึงความรื่นรมย์ของผู้หญิงนั้นได้เข้ามาแทนที่การจ้องมองแบบเพศชาย (male gaze) และการเป็นการมองในแง่มุมที่หลากหลายมากขึ้น เช่น มองแล้วพิสมัยรื่นรมย์ หรือมองแล้วเห็นตัวเอง (reflex)

1.2. ครัวในฐานะพื้นที่การบริหารอำนาจแบบผู้หญิง

ครัวเป็นพื้นที่ของการผลิตความเชื่อต่าง ๆ ที่หล่อเลี้ยงสังคมโดยรวมเอาไว้ ทั้งยังมีส่วนผลิตซ้ำและต่อต้านกฎระเบียบของสังคม de Certeau et al 1998 (อ้างถึงใน สมสุข หินวิมาน, 2545) ได้เสนอไว้ว่าสถานะของครัวมีลักษณะคลุมเครือ (ambivalent) มาก เพราะด้านหนึ่งสังคมอาจยกย่องคุณค่าว่า ครัวเป็นพื้นที่ผดุงปากท้องของสมาชิกในบ้าน แต่อีกด้านหนึ่ง งานครัวมีทั้งปึกที่เป็นความซ้ำซาก (repetitive) และความคิดสร้างสรรค์ (creative) ความซ้ำซากนี้มีตั้งแต่การเป็นกระบวนการผลิตที่จำเจในระยะเวลาเดิม ๆ ทุกวัน มีการกำหนดหน้าที่ตายตัวว่าใครในบ้านจะมีภาระรับผิดชอบหลักของครัว แต่ภายใต้ระเบียบทางสังคมดังกล่าว การทำครัวยังเปิดให้เราเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ตลอดเวลา ซึ่งยังอธิบายอีกว่าในโลกความเป็นจริงการทำครัวถือเป็น 'ชีวิตประจำวันที่ไม่มองเห็น' (invisible everyday life) ที่ไร้ปากเสียง และจำเจวนเวียน ซึ่งงานครัวในบ้านนั้นยังถูกสังคมมองว่าเป็นเรื่องของผู้หญิง อย่างไรก็ตามในสังคมหนึ่งไม่เคยมีอุดมการณ์ใดอุดมการณ์หนึ่งที่ผูกขาดความคิดของคนในสังคมไว้อย่างสิ้นเชิง จริงอยู่ที่ว่าอุดมการณ์หลักมีอำนาจในการกำหนดความคิดของคนในสังคม แต่ก็ขึ้นอยู่กับคนในสังคมเองด้วยว่าจะยอมรับอุดมการณ์นั้นได้ถึงระดับใด (to what extent) (กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน, 2553, น. 188 อ้างถึงใน ศานต์ฤทัย สาเพิ่มทรัพย์, 2561) กล่าวคือปัจเจกเองก็มีอำนาจพอที่จะต่อสู้และต่อรองกับอำนาจของโครงสร้างได้เช่นเดียวกัน

โดยจากการศึกษาพบว่าภาพยนตร์มีการกำหนดพื้นที่ของผู้หญิงให้กว้างขวางมากขึ้นจากแค่เพียงครัวในบ้านไปยังครัวนอกบ้าน แต่ในขณะเดียวกันนั้นครัวในบ้านก็ยังคงเป็นสถานที่ที่ตัวละครหญิงใช้เวลาอยู่มากที่สุด และแม้ครัวในภาพยนตร์จะนำเสนอให้เห็นเป็นพื้นที่ของชีวิตประจำวัน และก็จะซ้ำ ๆ ซาก ๆ และไม่ถูกมองว่ามีคุณค่าทางเศรษฐกิจ แต่ในขณะเดียวกันโลกของภาพยนตร์มีติการทำอาหารของผู้หญิงก็ถูกตีความใหม่เพื่อต่อสู้กับชุดความหมายเดิม ด้วยการให้เห็นว่าครัวนั้นเป็นพื้นที่ของความสร้างสรรค์ เห็นได้จากอาหารต่าง ๆ ที่ตัวละครหญิงได้ปรุงขึ้นมานั้นจะมีทั้งอาหารที่อยู่ในชีวิตประจำวัน และอาหารที่ถูกปรุงขึ้นในวาระพิเศษ ทำให้เห็นว่างานครัวไม่ใช่งานหนักที่กดทับผู้หญิงที่เต็มไปด้วยความน่าเบื่อและไร้คุณค่าอย่างเดียวนั่นในขณะเดียวกันการทำครัวยังสามารถสร้างความสนุกสนานรื่นรมย์ และสามารถสื่อสารถึงอารมณ์และความรู้สึกเพื่อแสดงถึงตัวตนของผู้หญิงได้

จุดสำคัญอีกหนึ่งอย่างคือภาพยนตร์นั้นจะมีการนำเสนอฉากในครัวที่เน้นแสงสว่าง นุ่มนวล เพื่อให้ผู้ชมรับรู้ถึงความสุขของผู้หญิงเมื่อได้หลุดเข้าไปในพื้นที่ดังกล่าวพร้อมกับเสียงเพลงบรรเลงที่ใช้หลากหลายในฉากที่ทำอาหาร ทั้งดนตรีที่มีจังหวะช้า ๆ อบอุ่น คลาย รื่นรมย์ และที่สำคัญคือการปรุงอาหารของผู้หญิงนั้นยังอำนาจให้กับพวกเธอได้ด้วยการแสดงตัวตนของตนเองสู่โลกภายนอก ผ่านอาหารที่เธอเป็นคนลงมือทำเองโดยไม่มีใครเข้าไปออกคำสั่งกับพวกเธอ ครัวจึงถือเป็นพื้นที่ส่วนตัวที่ช่วยบริหารอำนาจและเผยตัวตน และปลดแอก (Liberate) ผู้หญิงเพื่อหลีกเลี่ยงจากสังคมภายนอก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกลุ่มสตรีศึกษา (Women's Study Group) ที่ต้องการขยายมุมมองแนวสตรีนิยมออกไปสู่ขบวนการปลดปล่อยผู้หญิง (women liberation movement) ในโลกความเป็นจริงด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพยายามสร้างจิตสำนึกแบบสตรีนิยม (making of a feminist consciousness) ให้เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งลักษณะของการเล่าเรื่องในมุมมองที่หลากหลายเพื่อให้ผู้ชมเห็นถึงความรื่นรมย์ในการทำอาหารนั้น ก็เป็นประหนึ่งห้องทดลองในจินตนาการให้ผู้ชมได้มีโอกาสทดลองเข้าไปเป็นทั้งตัวละคร (insider) หรือผู้รับชม (outsider) ด้วยตัวเอง ก่อนจะขยายมาสู่โลกความจริงด้วยการเชิดชูผู้หญิงกับการทำอาหารในลักษณะของการปลดปล่อยตนเอง เพื่อความรื่นรมย์ (Pleasure of cooking) มิใช่เป็นเพียงแค่งานที่ตนเองต้องทำบนหลักการที่ว่า 'เป็นความรับผิดชอบที่ต้องทำ'

2. อำนาจที่เกิดขึ้นจากการปรุงอาหารและลักษณะของอำนาจที่ถูกส่งผ่านจากอาหารที่ถูกปรุง

จากการศึกษาภาพยนตร์ทั้งหมด 4 เรื่อง พบว่าการทำอาหารนั้นมี อำนาจ เข้ามาเกี่ยวข้อง โดยสามารถนำเสนอความสัมพันธ์ของการทำอาหารที่เกี่ยวข้องกับอำนาจได้ดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สร้างสรรค์อาหารกับผู้บริโภคที่เป็นแรงงานชั้น

- อาหาร อำนาจ ความรักและความกามารมณ์

การเล่าเรื่องในภาพยนตร์แต่ละเรื่องจะเน้นการให้ความสำคัญแก่ตัวละครหญิงที่เป็นตัวละครดำเนินเรื่องราวในฐานะผู้สร้างสรรค์อาหาร โดยเหตุการณ์ที่ผู้รับชมจะได้ติดตามในทุกเรื่องคือภาพประจำวันของชีวิตตัวละครหญิง โดยเฉพาะเส้นเรื่องที่เกี่ยวกับความรักและกามารมณ์ ซึ่งมักจะมีอาหารเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่เสมอ และอาหารเองก็เป็นหนึ่งในเครื่องมือที่ใช้สื่อสารถึงอำนาจผ่านการปรุงที่เกี่ยวข้องกับความรัก ลักษณะการใช้อำนาจผ่านการทำอาหารที่เกี่ยวข้องกับความรักนั้น ทำให้เห็นถึงการใช้อาหารเป็นเครื่องมือทางอำนาจของเพศหญิง

กล่าวคือสามารถส่งผ่านความรู้สึกไปยังผู้รับประทานอาหารได้ ซึ่งสามารถส่งผ่านไปยังผู้อื่นได้ผ่านการกิน โดยส่วนใหญ่แล้วเมื่อกินเข้าไปก็จะเกิดอาการเร่าร้อน ตกอยู่ในภวังค์เสนาหา เพราะว่าความรักย่อมมาพร้อมกับเรื่องเพศ ดังนั้นคนส่วนใหญ่เมื่อกินเข้าไปแล้วจึงเกิดอาการมึนอย่างรุนแรง ยากจะต้านทานได้ ซึ่งทำให้เห็นได้ว่าอาหารมีอำนาจเหนือมนุษย์เพราะเมื่อมนุษย์กินเข้าไปแล้วอาหารก็จะสำแดงฤทธิ์ของมัน เช่นในที่นี้คือความร้อนรุ่มทางอารมณ์ที่เกิดจากความรักที่ไม่สามารถดับลงได้เอง

- อำนาจผ่านอาหารในฐานะตัวเชื่อมร้อยความสัมพันธ์ของผู้หญิง

การเล่าเรื่องในภาพยนตร์แต่ละเรื่องนั้นแม้จะมีการผูกโยงเข้ากับเรื่องราวของความรัก แต่กระนั้นรูปแบบของความรักดังกล่าวก็ไม่ได้มีเพียงความรักระหว่างเพศตรงข้ามเท่านั้น แต่ยังนำเสนอถึงการเชื่อมร้อยกันของผู้หญิงด้วยกันเองเพื่อเสริมสร้างอำนาจให้แก่อนัน และกัน ลักษณะการใช้อำนาจผ่านการทำอาหารที่ในฐานะตัวเชื่อมร้อยความสัมพันธ์ของผู้หญิงจึงทำให้เห็นถึงการใช้อาหารเป็นเครื่องมือทางอำนาจของเพศหญิง กล่าวคือผู้หญิงสามารถส่งผ่านอำนาจให้แก่อนันได้ผ่านการทำอาหาร ซึ่งเห็นได้ว่าในภาพยนตร์ที่เลือกมาศึกษานั้นตัวละครหลักที่เป็นผู้หญิงนั้นต่างก็เป็นแม่แบบให้กับผู้หญิงคนอื่นในเรื่องทางใดทางหนึ่ง เช่นพี่น้องเพื่อนพ้อง หรือแรงบันดาลใจ กล่าวได้ว่าผู้หญิงนั้นไม่จำเป็นจะต้องพึ่งพาผู้ชายเสมอไป หากแต่สามารถใช้การทำอาหารเพื่อแสดงอำนาจแบบผู้หญิงได้ด้วยวิธีการพึ่งพาอาศัยกัน ดังนั้นอำนาจในความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้จึงเป็นไปในลักษณะของการที่ผู้ปรุงอาหารให้เพื่อช่วยสานสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงด้วยกัน ทั้งในด้านของความเป็นแม่-ลูก และความเป็นภักยาณมิตรที่ดี หรือใช้เชื่อมสัมพันธ์ให้ชีวิตคู่ของตนเต็มไปด้วยความสุข

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สร้างสรรค์อาหารกับผู้บริโภคที่มีอำนาจเหนือตน

- อำนาจ และอาหารที่เป็นพิษร้าย

อาหารไม่เพียงแต่ส่งผลดีแก่ร่างกายเท่านั้น อาหารยังสามารถส่งผลในด้านลบแก่ผู้บริโภคได้ เพราะเมื่อมนุษย์กินอาหารเข้าไป ก็จะต้องตกอยู่ใต้อาณัติของอาหาร ทั้งนี้เมื่ออาหารนั้นถูกปรุงขึ้นโดยผู้ปรุงเพื่อจะส่งผ่านไปยังผู้บริโภคนั้นเต็มไปด้วยความรู้สึกที่ไม่ดี อาหารก็จะเป็นตัวกลางในการส่งผ่านความเลวร้ายเหล่านั้นไปยังตัวผู้บริโภคได้ จึงเห็นได้ว่าอาหารสามารถส่งผ่านความเลวร้ายไปยังผู้อื่นได้ผ่านการกิน โดยส่วนใหญ่แล้วเมื่อกินเข้าไปก็จะเกิดอาการป่วย หรือไม่สบายตัวอย่างหาสาเหตุไม่ได้ เหมือนอาหารเหล่านั้นถูกใส่พิษลงไป การปรุง

อาหารในอีกแง่หนึ่งจึงเป็นเสมือนอาวุธของผู้หญิงที่ใช้ต่อกรและสำแดงอำนาจผ่านอาการเจ็บป่วยที่เกิดจากอาหารที่เหมือนพิษร้ายได้ เช่นเดียวกัน

- อำนาจ อาหาร และตัวตนของผู้หญิง

อาหารยังสามารถสื่อสารตัวตนของผู้ปรุงได้ด้วย ซึ่งการแสดงออกถึงตัวตนของผู้ปรุงผ่านการทำอาหารนั้นกล่าวได้ว่าเป็นการแสดงจุดยืนและตัวตนของผู้หญิง เพราะอาหารที่ถูกปรุงออกมานั้นเกิดจากน้ำพักน้ำแรงของตัวผู้ปรุงเอง ซึ่งเป็นอาหารที่ผู้ปรุงตัดสินใจทำขึ้นเองโดยไม่มีผู้อื่นเป็นคนชี้แนะกำหนด ดังนั้นอาหารที่ถูกปรุงออกมานั้นจึงเป็นรูปแบบของอำนาจที่มีแค่ตัวผู้หญิงเท่านั้นที่เข้าไปจัดการ จะเห็นได้ว่าการปรุงอาหารของผู้หญิงนั้นยังอำนาจให้กับพวกเธอได้ด้วยการแสดงตัวตนของตนเองสู่โลกภายนอก ผ่านอาหารที่เธอเป็นคนลงมือทำเองโดยไม่มีใครเข้าไปออกคำสั่งกับพวกเธอ การปรุงอาหารในลักษณะนี้ยังเป็นการปลดแอก (Liberate) ตัวเธอจากความคาดหวังของสังคมด้วยในขณะเดียวกัน แม้หน้าที่การทำอาหารอาจจะดูเหมือนว่าเป็นสิ่งที่ผู้หญิงพึงกระทำตามกรอบความคิดของสังคม แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่และการกระทำที่ช่วยให้ผู้หญิงได้บริหารอำนาจและเผยตัวตนของเธอให้สังคมได้รับรู้ด้วยในขณะเดียวกัน

- อำนาจ อาหาร และชัยชนะเหนือเพศชาย

จากในภาพยนตร์ที่เลือกมามากจะพบว่าตัวละครหญิงถูกวางไว้ในตำแหน่งที่เป็นฝ่ายถูกกระทำ (passive) และผู้ชายจะเป็นฝ่ายกระทำ (active) และเหล่าตัวละครหลักที่เป็นเพศหญิงในเรื่องต่าง ๆ นั้นก็จะใช้การปรุงอาหารเพื่อบริหารอำนาจของตนเองในการต่อสู้ต่อรองกับอำนาจปิตาธิปไตยต่าง ๆ เหล่านั้น ดังนั้นอำนาจในความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้จึงเป็นไปในลักษณะของการปลดปล่อยตัวเองเพื่อหลบหนี หรือต่อรองกับอำนาจที่เหนือกว่าของผู้หญิงในฐานะผู้ปรุงอาหาร จนปลดแอกสู่การยอมรับในท้ายที่สุดได้

จึงสรุปได้ว่าการทำอาหารของผู้หญิงนั้นมีเรื่องของอำนาจเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยสามารถนำเสนอความสัมพันธ์ของการทำอาหารที่เกี่ยวข้องกับอำนาจได้ 2 รูปแบบคือ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สร้างสรรค์อาหารกับผู้บริโภคที่เป็นแรงสนับสนุน และ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สร้างสรรค์อาหารกับผู้บริโภคที่มีอำนาจเหนือตน ซึ่งเมื่อสรุปออกมาแล้วพบว่า ลักษณะการใช้อำนาจผ่านการทำอาหารนั้น หมายถึงการใช้อาหารเป็นเครื่องมือทางอำนาจของเพศหญิง กล่าวคืออาหารที่ผู้หญิงปรุงสามารถส่งผ่านความรู้สึกไปยังผู้รับประทานอาหารได้ผ่านการ

บริโภคนั้น เมื่อกินเข้าไปแล้วเกิดอาการเร่าร้อน ตกอยู่ในภวังค์เสนาหา เพราะว่าความรักย่อมมาพร้อมกับเรื่องเพศ ดังนั้นคนส่วนใหญ่เมื่อกินเข้าไปแล้วจึงเกิดอาการมึนอย่างรุนแรง ยากจะต้านทานได้ หรือกินเข้าไปแล้วเกิดอาการป่วย หรือไม่สบายตัวอย่างหาสาเหตุไม่ได้ ซึ่งทำให้เห็นได้ว่าอาหารมีอำนาจเหนือมนุษย์เมื่อมนุษย์กินอาหารเข้าไป ก็จะต้องตกอยู่ใต้อำนาจของอาหาร ดังนั้นอาหารที่ถูกปรุงขึ้นโดยผู้ปรุงเพื่อจะส่งผ่านไปยังผู้บริโภคนั้นจึงสามารถสำแดงฤทธิ์ได้ทั้งดีและร้ายขึ้นอยู่กับอารมณ์ ความรู้สึกและเจตจำนงของตัวผู้ปรุงนั่นเอง

นอกไปจากนี้การปรุงอาหารยังเป็นเหมือนตัวเชื่อมร้อยความสัมพันธ์ของผู้หญิง กล่าวคือผู้หญิงสามารถส่งผ่านอำนาจให้แก่กันได้ผ่านการทำอาหาร ด้วยการที่ผู้หญิงเป็นแม่แบบให้กับผู้หญิงคนอื่นในทางใดทางหนึ่ง เช่น พี่น้อง เพื่อน พ้อง หรือแรงบันดาลใจ กล่าวได้ว่าผู้หญิงนั้นไม่จำเป็นจะต้องพึ่งพาผู้ชายเสมอไป หากแต่สามารถใช้การทำอาหารเพื่อแสดงอำนาจแบบผู้หญิงได้ด้วยการพึ่งพาอาศัยกัน และที่สำคัญคือการปรุงอาหารของผู้หญิงนั้นสามารถยังอำนาจให้กับพวกเธอได้ด้วยการเปิดเผยตัวตนของผู้หญิงสู่โลกภายนอก ผ่านอาหารที่เธอเป็นคนลงมือทำเองโดยไม่มีใครเข้าไปออกคำสั่งกับพวกเธอ การปรุงอาหารจึงเป็นการบริหารอำนาจเพื่อเผยตัวตน และปลดแอก (Liberate) ผู้หญิงจากความหมายให้กว้างมากไปกว่าความเป็นแม่บ้านแม่เรือน

ลักษณะการบริหารอำนาจเช่นนี้ จึงเป็นไปเพื่อการพยายามหลุดพ้นจากการควบคุมหรือเพื่อต่อรองอำนาจจากผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าด้วยการปรุงอาหาร อันเป็นพื้นที่ที่พวกเธอเหล่านั้นจะสลับขึ้นมาอยู่ในฐานะของ “ผู้กระทำ” และอาหารที่พวกเธอปรุงออกมา ก็จะสื่อสารอำนาจผ่านไปยังผู้บริโภคนั่นที่อยู่ในฐานะของ “ผู้ถูกกระทำ” นั่นเอง ดังที่มิเชล ฟูโกต์ (Foucault, 1982 อ้างถึงใน สมสุข หินวิมาน, 2543, น. 105-106) กล่าวว่า “อำนาจมีลักษณะเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่ง ขั้วอำนาจจะมีการเชื่อมโยงและสลับกลับไปกลับมาได้” แต่การต่อสู้ต่อรองของผู้หญิงกับอำนาจในลักษณะของการใช้การนำเสนอการทำอาหารในภาพยนตร์ด้วยการให้ผู้ชมได้มีโอกาสทดลองเข้าไปเป็นทั้งตัวละคร หรือผู้รับชมที่เห็นการต่อสู้เหล่านั้นด้วยตัวเองนั้น อาจเป็นการต่อสู้ ต่อรองแคในจินตนาการเท่านั้น แต่ในขณะเดียวกันก็อาจส่งผลให้ลุกขึ้นมาต่อสู้ในโลกแห่งความจริงได้ในเวลาต่อไป

สรุป

จากการศึกษาตัวบทและเทคนิคการใช้ภาพและเสียงในภาพยนตร์สรุปได้ว่าผู้หญิงได้บริหารพื้นที่การใช้อำนาจของตนผ่านการทำอาหาร โดยพื้นที่ดังกล่าวนี้ที่เห็นได้ชัดที่สุดคือห้องครัวที่เปรียบเสมือนโลกอีกใบของตน ทั้งในแง่ที่ว่าเป็นสถานที่ที่ตัวละครหลักที่เป็นผู้หญิงทั้งหมดรู้สึกคุ้นเคยและปลอดภัย ทั้งยังเป็นสถานที่ที่สามารถส่งผ่านความรู้สึกภายในจิตใจของตนได้ผ่านการทำอาหารซึ่งเห็นได้จากองค์ประกอบภาพที่เน้นการสื่อสารด้วยแสงธรรมชาติที่เน้นความสว่าง นุ่มนวลและเสียงเพลงบรรเลงที่มีจังหวะผ่อนคลาย รื่นรมย์ โดยการปรุงอาหารถือเป็นเครื่องมือในการแสดงออกทางอำนาจบางอย่าง เช่นปลดปล่อยความปรารถนาในจิตใจได้สำนึก จินตนาการ อารมณ์ ความรู้สึก ที่ถูกกดอัด กักขังไว้ด้วยความแปลกแยกโดดเดี่ยวจากสังคมรอบตัวโดยอาหารที่ทำออกมามักจะสามารถใช้แก้ปัญหาอะไรบางอย่างได้ หรือสามารถปลดปล่อยอารมณ์ในใจออกมาหรือส่งต่อความรู้ต่าง ๆ ที่มี ได้ทั้งต่อผู้สร้างสรรค์และผู้บริโภคอาหาร และยังเป็นเครื่องมือในการต่อสู้และต่อรองกับอำนาจบางอย่างของสังคมได้ในขณะเดียวกัน

ข้อเสนอแนะ

1. เนื่องจากการศึกษาค้างนี้เป็นการศึกษาเฉพาะตัวบทภาพยนตร์ (text) เท่านั้น ในการศึกษาครั้งต่อไป อาจศึกษาทัศนคติของผู้สร้างภาพยนตร์เพิ่มเติม โดยเฉพาะผู้สร้างที่เป็นผู้หญิงเพื่อให้เข้าใจถึงกระบวนการคิดที่อยู่เบื้องหลัง ว่าเหตุใดจึงเลือกนำเสนอสารออกมาเช่นนั้น

2. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะภาพยนตร์ฮอลลีวูดเท่านั้น ทำให้การเข้าใจถึงบริบททางวัฒนธรรมที่ศึกษาอาจไม่สามารถค้นคว้าหรือเข้าถึงได้มากเท่าภาพยนตร์ไทย หากมีการศึกษาโดยเลือกศึกษาเพียงภาพยนตร์ไทยเท่านั้นคำตอบที่จะได้อาจแตกต่างกันออกไป เพราะความต่างด้านบริบททางสังคมรวมถึงวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

3. งานวิจัยครั้งนี้เลือกศึกษาเพียงแค่ตัวบทในภาพยนตร์เท่านั้น ในการศึกษาครั้งหน้าอาจมีการศึกษาตัวผู้รับสารควบคู่กันไปด้วย เนื่องจากผู้รับสารเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ตรงจึงย่อมจะสามารถตีความถอดรหัสจากภาพที่ภาพยนตร์นำเสนอบนพื้นฐานของความเป็นจริงได้

ซึ่งเมื่อนำข้อมูลทั้งจากตัวบทและประสบการณ์ตรงมาวิเคราะห์ร่วมกันอาจทำให้ได้คำตอบใน
แง่มุมที่ต่างและหลากหลายมากขึ้น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กาญจนา แก้วเทพ. (2543). “สัญญาวิทยา” กับ “สื่อสารมวลชน” มองสื่อใหม่ มองสังคมใหม่.
กรุงเทพฯ: เอดิสัน เพรสโปรดักส์.

กาญจนา แก้วเทพ. (2544). ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา. กรุงเทพฯ: เอดิสันเพรสโปรดักส์.

กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน. (2553). สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์
การเมืองกับสื่อสารศึกษา. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์

กัจจกร หลุยยะพงศ์. (2554). “ดูหนังด้วยแว่นทฤษฎี”. วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราช
ภัฏเชียงใหม่, 6 (1), 21-50. สืบค้นจาก
http://jms.crru.ac.th/datas/MJ_27_1_2554_87_ExJournal.pdf

คำ ผกา. (2559, สิงหาคม). “อนาคตในอาหารไทย”. มติชนสุดสัปดาห์. ปีที่ 36(1880), สืบค้น
จาก https://www.matichonweekly.com/column/article_6145

ลักขณา คมคาย. (2540). การใช้อาหารเพื่อสื่อความหมายในภาพยนตร์คดีเฉพาะเรื่อง.
(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.

สมสุข หินวิมาน. (2545). วัฒนธรรมชนชั้นกลางไทยในละครโทรทัศน์. รัฐศาสตร์สาร, 22(2),

สมสุข หินวิมาน. (2545). ครว: พื้นที่การผลิตวัฒนธรรมแห่งชีวิตประจำวัน. รัฐศาสตร์สาร, 23(2),

สมสุข หินวิมาน. (2558). กินไข่ดาวสดๆ คาวๆ หอมๆ ฟุ้งๆ อย่าลืมบ้านทุ่งที่กินผักบุ้งแกงคั่ว :
การสื่อสารอาหารข้ามชาติในกระแสโลกาภิวัตน์. วารสารศาสตร์, 8(1),

อรุษา ผู้พัฒน์. (2547). อาหาร : ความเข้าใจในเพศสภาพ ชนชั้น และอำนาจ. (วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.

ภาษาอังกฤษ

de Certuau, Michel et al (1998), *The practice of Everyday Life (Volume 2: Living &
Cooking)*, Minneapolis : The University of Minneapolis Press.

Mannell, Stephen et al (1992), *The Sociology of food : Eating, Diet and Culture*, London : Sage.

Murcott, Anne (1983), *The Sociology of Food and Eating: Essays on the Sociological Significance of Food*, Hants : Gower.

Miriam Meyers, (2001), *A Bite off Mama's plate: Mothers' and Daughters' Connections through Food*, Westport Conn : Bergin & Garvey.

Sherrie A. Inness, (2001) *Kitchen Culture in America: Popular Representations of Food, Gender, and Race*, Philadelphia : University of Pennsylvania Press.